

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

จากการที่องค์การอนามัยโลกมีเป้าหมายให้ประชาชนมีสุขภาพดีถ้วนหน้าในปี 2543 กระทรวงสาธารณสุขจึงได้กำหนดนโยบายในแผนพัฒนาสาธารณสุขแห่งชาติ ฉบับที่ 7 (พ.ศ. 2535 - 2539) ในเรื่องการพึ่งพาตนเองของประชาชนและชุมชน โดยเน้นการส่งเสริมให้ประชาชนและสังคมเข้ามีส่วนร่วมและรับผิดชอบในการแก้ไขปัญหาด้านสาธารณสุขไปพร้อม ๆ กับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม บนรากฐานของศักยภาพการพึ่งพาตนเองที่ประชาชนและชุมชนนั้น ๆ มีอยู่ เช่น การดูแลสุขภาพตนเอง ฯลฯ (คณะกรรมการวางแผนพัฒนาการสาธารณสุข กระทรวงสาธารณสุข, 2535) ทั้งนี้เพื่อให้ประชาชนสามารถบรรลุเป้าหมายความมีสุขภาพดีถ้วนหน้า

สถาบันการศึกษาพยาบาลมีหน้าที่ผลิตบัณฑิตพยาบาล เพื่อรับใช้สังคมทางด้านการบริการสุขภาพ โดยมีเป้าหมายการพยาบาล 4 มิติ คือ การส่งเสริมสุขภาพ การป้องกันโรค การดูแลตนเอง และการฟื้นฟูสภาพ (กอบกุล พันธุ์เจริญวรกุล, 2536) จึงนับว่าสถาบันการศึกษาพยาบาลได้สนองนโยบายรัฐบาลในเรื่องการดูแลตนเองของประชาชน ซึ่งรวมถึงการดูแลตนเองของนักศึกษาพยาบาลด้วย ดังนั้น นักศึกษาพยาบาลควรมีการดูแลตนเองอย่างถูกต้อง เพื่อเป็นตัวอย่างที่ดีทางด้านสุขภาพ เพราะเป็นบุคลากรในทีมสุขภาพ

การดูแลตนเองนี้ไม่เพียงแต่ได้รับการกำหนดเป็นนโยบายในการพัฒนางานสาธารณสุขแห่งชาติเท่านั้น ยังสอดคล้องกับแนวคิดของนักทฤษฎีทางการพยาบาลท่านหนึ่ง คือ Orem (1991) ซึ่งกล่าวว่า การดูแลตนเองเป็นกิจกรรมที่บุคคลริเริ่มกระทำด้วยตนเอง เพื่อรักษาไว้ซึ่งชีวิต สุขภาพ และความผาสุกของตนเอง เมื่อกระทำอย่างมีประสิทธิภาพจะมีส่วนช่วยให้โครงสร้าง หน้าที่ ตลอดจนพัฒนาการดำเนินไปได้ถึงขีดสูงสุดของแต่ละบุคคล (อ้างใน สมจิต หนูเจริญกุล, 2536)

การเรียนในหลักสูตรพยาบาลศาสตรบัณฑิตนั้น จัดให้มีการเรียนภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ เพื่อนำความรู้ภาคทฤษฎีมาประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติการพยาบาลแก่ผู้ป่วย และการเรียนภาคปฏิบัติ นักศึกษาฝึกปฏิบัติการพยาบาลทั้งเวลาปกติและยามวิกาล คือ ปฏิบัติงานเวรเช้า เวรบ่าย และเวรดึก ตามความเหมาะสม ส่วนการเรียนภาคทฤษฎีนั้นแต่ละสถาบันการศึกษาพยาบาลมีการจัดการเรียนการสอนที่คล้ายคลึงกัน คือ ชั้นปีที่ 1 เรียนวิชาวิทยาศาสตร์ทั่ว ๆ ไปเป็นส่วนใหญ่ ไม่มีการเรียนภาคปฏิบัติ ชั้นปีที่ 2 เรียนวิชาพื้นฐานของวิชาชีพพยาบาล เช่น การพยาบาลพื้นฐาน โภชนาการและสุขภาพ ฯลฯ และฝึกปฏิบัติการพยาบาลพื้นฐาน โดยมีอาจารย์ดูแลอย่างใกล้ชิด ส่วนชั้นปีที่ 3 และ 4 เรียนวิชาชีพพยาบาล และฝึกปฏิบัติการพยาบาลแก่ผู้ป่วยสัปดาห์ละหลายวัน มีการปฏิบัติการพยาบาลในเวรต่าง ๆ ดังกล่าว นอกจากนี้ศึกษายังเรียนวิชานามัยชุมชน ได้จัดให้มีการเยี่ยมผู้ป่วยตามบ้าน (หลักสูตรพยาบาลศาสตรบัณฑิตและหลักสูตรประกาศนียบัตรพยาบาลศาสตรบัณฑิต ของสถาบันการศึกษาทั้ง 8 แห่ง) การที่นักศึกษาปฏิบัติงานในเวลาที่ไม่แน่นอนนี้ ทำให้นักศึกษาต้องปรับเปลี่ยนเวลาในการปฏิบัติกิจวัตรประจำวันตามความเหมาะสม อันได้แก่ การรับประทานอาหาร การออกกำลังกาย การพักผ่อนและการขับถ่าย เป็นต้น การที่นักศึกษาไม่สามารถดูแลตนเองในกิจกรรมดังกล่าวตามเวลาที่เคยปฏิบัติ ย่อมมีผลกระทบต่อกระดำเนินชีวิตของตนเองได้

อีกประการหนึ่ง การปฏิบัติงานของนักศึกษาพยาบาลก็คือ ต้องให้การพยาบาลแก่ผู้ป่วยทั้งที่เป็นโรคติดต่อและมีไข้โรคติดต่อ และมีการใช้อุปกรณ์ทางการแพทย์ ซึ่งบางชนิดเป็นของมีคม เช่น เข็มฉีดยา ใบมีด กรรไกร ฯลฯ นักศึกษาย่อมมีโอกาสได้รับอันตรายจากของมีคมที่ไ้แล้วบาดมือ ซึ่งมีโอกาสเสี่ยงต่อการติดเชื้อจากผู้ป่วยและอุปกรณ์ดังกล่าว นอกจากนี้ นักศึกษามีการเดินทางไปยังสถานที่ต่าง ๆ เพื่อหาประสบการณ์ทางการแพทย์นอกสถาบันการศึกษาตามการจัดการเรียนการสอน เช่น การเยี่ยมผู้ป่วยตามบ้าน การทัศนศึกษา ฯลฯ เป็นต้น ทำให้นักศึกษาเสี่ยงต่อการเกิดอุบัติเหตุเพิ่มขึ้นอีกด้วย จากสภาพการณ์ดังกล่าวจึงมีความจำเป็นที่นักศึกษาพยาบาลจะต้องมีความรู้ในเรื่องการดูแล สุขภาพตนเองหรือการดูแลตนเอง ซึ่งประกอบด้วย ความรู้ด้านการส่งเสริมสุขภาพ ได้แก่ โภชนาการเพื่อสุขภาพ การออกกำลังกายเพื่อสุขภาพ การพักผ่อนเพื่อสุขภาพ และการขับถ่ายเพื่อสุขภาพ ตลอดจนความรู้ด้านการป้องกันโรค-อุบัติเหตุ

จากการที่นักศึกษาพยาบาลต้องเรียนทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัตินี้ ทำให้ นักศึกษามีการปฏิบัติงานร่วมกับบุคคลอื่นและต้องเผชิญกับภาวะการณ์ต่าง ๆ ทั้งการเรียนในห้องเรียนและการเรียนในคลินิกผู้ป่วย ทำให้นักศึกษาเกิดความเครียด ไม่สบายใจ บางครั้งต้องการปรับทุกข์และต้องการพึ่งพาศบุคคลที่สามารถให้การพึ่งพาได้ทั้งทางด้านจิตใจและการเรียน บุคคลที่จะให้ความช่วยเหลือหรือให้การสนับสนุนทางสังคมมี 2 กลุ่ม คือ กลุ่มที่มีความผูกพันกันตามธรรมชาติ ประกอบด้วยบุคคล 2 ประเภท คือ บุคคลที่อยู่ในครอบครัวสายตรง ได้แก่ ปู่ ย่า ตา ยาย พ่อ แม่ ลูก หลาน และบุคคลที่อยู่ใกล้ชิด ได้แก่ เพื่อน เพื่อนบ้าน คนบ้านเดียวกัน คนในที่ทำงานเดียวกันและคนใกล้ชิด อีกกลุ่มหนึ่งคือ กลุ่มผู้ช่วยเหลือ นักวิชาชีพ หมายถึง บุคลากรด้านสาธารณสุข (อุบล นิวัติชัย, 2527) ดังนั้น บุคคลที่จะให้การสนับสนุนทางสังคมแก่นักศึกษาพยาบาลได้ คือ บิดามารดา ญาติพี่น้อง อาจารย์ และเพื่อน ซึ่งการสนับสนุนทางสังคมมี 3 ชนิด คือ การสนับสนุนด้านอารมณ์ (Emotional Support) เช่น การให้ความผูกพันใกล้ชิด ความไว้วางใจ ความพอใจ การยอมรับนับถือ การเอาใจใส่ การกระตุ้นเตือน การสนับสนุนด้านวัตถุ (Tangible Support) เช่น การให้ความช่วยเหลือด้านสิ่งของ เงิน แรงงาน เวลา เป็นต้น และการสนับสนุนด้านข้อมูลข่าวสาร (Information Support) เช่น การให้คำแนะนำในการแก้ไขปัญหา ซึ่งสามารถนำไปแก้ไขปรับปรุงในด้านสุขภาพอนามัยได้ (Schaefer, et al., 1981) และ พิมพัลย์ ปริดาสวัสดิ์ (2530) กล่าวว่า แบบแผนการสนับสนุนทางสังคมในเครือข่ายสังคม (Social Network) อันได้แก่ กลุ่มบุคคลที่มีความสัมพันธ์กันตั้งแต่อดีตจนถึงอนาคต ทั้งในระบบเศรษฐกิจ เครือญาติ การ แต่งงาน สุขภาพอนามัย ซึ่งกลุ่มบุคคลเหล่านี้ประกอบด้วย บุคคลในครอบครัว ญาติพี่น้อง เพื่อนร่วมงาน และเพื่อนบ้าน จะส่งผลถึงรูปแบบพฤติกรรมกรรมการเจ็บป่วยและการดูแลตนเองด้วย ดังนั้นการสนับสนุนทางสังคมจึงมีผลต่อการดูแลตนเองของนักศึกษาพยาบาล

การที่นักศึกษาพยาบาลเป็นบุคคลปกติคือ ไม่ได้เจ็บป่วย แต่ต้องปฏิบัติงานอยู่ในภาวะเสี่ยงต่อการเกิดโรคและปฏิบัติงานในเวลาที่ไม่แน่นอนดังกล่าวข้างต้น ทำให้มีโอกาสเกิดภาวะเจ็บป่วย ดังนั้นนักศึกษาพยาบาลจะต้องกระทำการดูแลตนเองที่จำเป็นโดยทั่วไป (Universal self-care requisites) อย่างถูกต้อง จึงจะสามารถส่งเสริมสุขภาพและรักษาไว้ซึ่งสุขภาพและสวัสดิภาพของตนเอง แต่ถ้านักศึกษาพยาบาลกระทำการดูแลตนเองไม่ถูกต้องก็จะเกิดภาวะเจ็บป่วยดังที่พบบ่อย ๆ ถึงร้อยละ 20-30 ต่อเดือน บางครั้งมีการเจ็บป่วยทางจิตด้วย (จากการศึกษาของผู้วิจัย, 2537) ถิ่นว่านักศึกษาพยาบาลมีความพร้อมในการดูแล

ตนเอง (Orem, 1991) การพิจารณาสาเหตุที่ทำให้เกิดความพร่องในการดูแลตนเอง (Self-care deficit) นั้น จะต้องคำนึงถึงปัจจัยต่าง ๆ ที่มีผลกระทบต่อความสามารถในการดูแลตนเอง (Self-care agency) โดยเริ่มจากการพิจารณาถึงข้อจำกัดของความสามารถในการดูแลตนเองในเรื่อง ความรู้ ทักษะ เจตคติ ความเชื่อ พลังความสามารถ 10 ประการ ปัจจัยพื้นฐาน นอกจากนั้นต้องพิจารณาถึงความสามารถในการพัฒนาการดูแลตนเอง ตลอดจนการนำความสามารถนั้นไปใช้อย่างถูกต้องและมีประสิทธิภาพ รวมทั้งความเพียงพอของความสามารถในการดูแลตนเอง และโอเรียมกล่าวว่า ปัจจัยพื้นฐานเฉพาะที่มีอิทธิพลต่อความสามารถในการดูแลตนเอง ซึ่งปัจจัยเหล่านี้ ได้แก่ อายุ เพศ ระยะพัฒนาการ สังคม ชนบรรมนิยมประเพณี สภาพที่อยู่อาศัย ระบบครอบครัว แบบแผนการดำเนินชีวิต ภาวะสุขภาพ ปัจจัยทางระบบบริการสุขภาพ แหล่งประโยชน์และประสบการณ์ที่สำคัญในชีวิต ซึ่งแหล่งประโยชน์ประกอบด้วย การสนับสนุนทางสังคม ฐานะทางเศรษฐกิจและการศึกษา ดังนั้นความสามารถในการดูแลตนเองของนักศึกษาพยาบาลจะดีหรือไม่นั้น ปัจจัยด้านต่าง ๆ คือ ปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ ระดับชั้นปี ค่าใช้จ่ายนักศึกษา รายได้บิดามารดาและระดับการศึกษาบิดามารดา ความรู้ในการดูแลตนเอง ได้แก่ ความรู้ด้านการส่งเสริมสุขภาพและความรู้ด้านการป้องกันโรค-อุบัติเหตุ และการสนับสนุนทางสังคม ได้แก่ การสนับสนุนด้านอารมณ์ การสนับสนุนด้านข้อมูลข่าวสาร และการสนับสนุนด้านวัตถุ คาดว่าจะมีความสัมพันธ์กับความสามารถในการดูแลตนเองของนักศึกษาพยาบาล

ในฐานะที่ผู้วิจัยรับผิดชอบทางด้านการศึกษาและการปฏิบัติการพยาบาล ได้พิจารณาแล้วเห็นว่า ความสามารถในการดูแลตนเองนั้นเป็นสิ่งที่สำคัญ โดยเฉพาะสำหรับนักศึกษาพยาบาลตามเหตุผลดังกล่าวข้างต้น อีกประการหนึ่งจากการที่ผู้วิจัยได้ศึกษา ค้นคว้าเอกสารและงานวิจัยต่าง ๆ พบว่า ในประเทศไทยยังไม่มีผู้ใดทำการศึกษาเรื่องความสามารถในการดูแลตนเองในกลุ่มประชากรที่เป็นนักศึกษาพยาบาล หรือปัจจัยต่าง ๆ ที่มีความสัมพันธ์กับความสามารถในการดูแลตนเองของนักศึกษาพยาบาล จึงทำให้ผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษา ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคล ความรู้ในการดูแลตนเอง และการสนับสนุนทางสังคม กับความสามารถในการดูแลตนเองของนักศึกษาพยาบาล

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. ศึกษาความสามารถในการดูแลตนเองของนักศึกษาพยาบาล สถาบันการศึกษายาบาลภาคีรัฐ เขตกรุงเทพมหานคร
2. ศึกษาความรู้ในการดูแลตนเองของนักศึกษาพยาบาล สถาบันการศึกษายาบาลภาคีรัฐ เขตกรุงเทพมหานคร
3. ศึกษาการสนับสนุนทางสังคมของนักศึกษาพยาบาล สถาบันการศึกษายาบาลภาคีรัฐ เขตกรุงเทพมหานคร
4. ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ ระดับชั้นปี ค่าใช้จ่ายนักศึกษา รายได้บิดามารดา และระดับการศึกษาบิดามารดา ความรู้ในการดูแลตนเอง และการสนับสนุนทางสังคมกับความสามารถในการดูแลตนเองของนักศึกษาพยาบาล สถาบันการศึกษายาบาลภาคีรัฐ เขตกรุงเทพมหานคร
5. คัดเลือกตัวแปรที่สามารถพยากรณ์ความสามารถในการดูแลตนเองของนักศึกษาพยาบาล สถาบันการศึกษายาบาลภาคีรัฐ เขตกรุงเทพมหานคร

แนวเหตุผลและสมมติฐานของการวิจัย

นักศึกษาพยาบาลอยู่ในวัยที่เจริญเติบโตและกำลังศึกษาเล่าเรียน เมื่อสำเร็จการศึกษาจะประกอบวิชาชีพเกี่ยวกับสุขภาพ จึงควรมีสุขภาพที่สมบูรณ์และเป็นตัวอย่างทางด้านสุขภาพ ดังนั้นผู้รับผิดชอบทางการศึกษาควรให้ความสนใจเกี่ยวกับสุขภาพของนักศึกษาในเรื่องการดูแลตนเอง ซึ่งการดูแลตนเองนี้จะต้องกระทำอย่างมีเป้าหมายและปฏิบัติจนเป็นนิสัย จึงเป็นแบบแผนการดำเนินชีวิตที่ทำให้มีการส่งเสริมสุขภาพ มีความอยู่รอดและเกิดความผาสุก (Orem, 1991) การที่จะมีการดูแลตนเองดีเพียงใดนั้น ต้องมีความสามารถในการดูแลตนเอง และ Orem (1991 อ้างใน สมจิต หนูเจริญกุล) กล่าวว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความสามารถในการดูแลตนเองคือ ปัจจัยพื้นฐาน ได้แก่ อายุ เพศ ระยะพัฒนาการ สังคม วัฒนธรรมนิยมประเพณี สภาพที่อยู่อาศัย ระบบครอบครัว แบบแผนการดำเนินชีวิต รวมถึงกิจกรรมที่ทำอยู่เป็นประจำ ภาวะสุขภาพ ปัจจัยทางระบบบริการสุขภาพ แหล่งประโยชน์และประสบการณ์ที่สำคัญในชีวิต ซึ่งผู้วิจัยได้ศึกษาดังต่อไปนี้

1. ปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่

1.1 ระดับชั้นปี เมื่อนักศึกษาเรียนอยู่ชั้นปีที่สูงขึ้น จะเกิดการเรียนรู้มากขึ้น ทำให้มีความรู้และทักษะเพิ่มขึ้น (สุรางค์ โค้วตระกูล, 2533) นักศึกษาย่อมมีความรู้ในการดูแลตนเองเพิ่มขึ้นด้วย และนักศึกษาที่มีระดับชั้นปีสูงขึ้น จะมีวุฒิภาวะมากขึ้น มีการตัดสินใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับการดูแลตนเอง ย่อมยอมรับและรับผิดชอบการกระทำเพื่อให้ตนเองมีสุขภาพดี (Lambert & Lambert, 1979) และการที่บุคคลจะดูแลตนเองได้อย่างดีนั้น จะต้องมีความสามารถในการดูแลตนเอง (Self-care agency) อ้างถึงใน สมจิต หนูเจริญกุล (2536)

1.2 ค่าใช้จ่ายนักศึกษา Pender (1982) กล่าวว่า สภาพทางเศรษฐกิจและสังคม เป็นองค์ประกอบที่สำคัญต่อการมีศักยภาพในการดูแลตนเองของบุคคล โดยผู้ที่มีสภาพทางเศรษฐกิจและสังคมสูงจะมีโอกาสดีต่อการแสวงหาสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อการดูแลตนเอง และมีรายได้เหลืออำนวยให้บุคคลสามารถดูแลตนเองให้ได้รับอาหารที่เพียงพอ ตลอดจนเข้าถึงบริการสุขภาพได้อย่างเหมาะสม รวมทั้งจัดหาของใช้ที่จำเป็นเพื่ออำนวยความสะดวกต่อการดูแลตนเอง ดังนั้นนักศึกษาพยาบาลจะมีความสามารถในการดูแลตนเองมากน้อยเพียงใด ขึ้นอยู่กับรายได้ที่ได้รับจากบิดามารดา เพื่อเป็นค่าใช้จ่ายของนักศึกษา

1.3 รายได้บิดามารดา บิดามารดาที่มีรายได้สูงย่อมสามารถที่จะให้ค่าใช้จ่ายแก่นักศึกษาในจำนวนเงินที่เพียงพอแก่การใช้จ่ายของนักศึกษา ทำให้นักศึกษามีศักยภาพในการดูแลตนเอง (Pender, 1982)

1.4 ระดับการศึกษาบิดามารดา การศึกษาช่วยส่งเสริมให้บุคคลมีความสามารถในการค้นหาความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับภาวะสุขภาพและการดูแลตนเอง ความสามารถในการดูแลตนเองพัฒนามาจากการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นในการดำเนินชีวิต พัฒนาจากการใช้สติปัญญา การได้รับคำสั่งสอนและประสบการณ์ในการดูแลตนเอง (Orem, 1991) ดังนั้นบิดามารดาที่มีการศึกษาสูง ย่อมมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับภาวะสุขภาพและการดูแลตนเอง ย่อมจะอบรมสั่งสอนบุตรซึ่งเป็นนักศึกษาให้มีความรู้ความเข้าใจในการดูแลตนเองอย่างดีด้วย

2. ความรู้ในการดูแลตนเอง

Orem (1991) กล่าวว่า ความรู้เป็นศักยภาพในตัวบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการดูแลตนเอง และผลกระทบต่อความสามารถในการดูแลตนเองต้องพิจารณาเรื่อง ความรู้ เพราะนักศึกษาที่มีความรู้ในการดูแลตนเอง ย่อมมีความสามารถในการดูแลตนเองด้วย

3. การสนับสนุนทางสังคม

การสนับสนุนทางสังคมเป็นแรงกระตุ้นให้คนเราเชื่อว่า มีคนรัก มีคนสนใจ ยกย่อง เห็นคุณค่า รู้สึกว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่งของสังคม และมีความผูกพันซึ่งกันและกัน ทำให้เกิดแรงจูงใจในการดูแลตนเอง (Cobb, 1976; Hubbard, Muhlenkamp & Brown, 1984) และการได้รับความช่วยเหลือสนับสนุนจากบุคคลอื่นทำให้มีกำลังใจ มีความมั่นคง ความเครียดหรือส่งเสริมให้บุคคลสามารถเผชิญภาวะเครียดได้ดีขึ้น มีการปรับตัวที่ถูกต้องเหมาะสม และนำไปสู่การมีพฤติกรรมสุขภาพอนามัยที่ดี (Cohen & Wills, 1985; Wortman, 1984) และ Orem (1991) กล่าวว่า การพิจารณาความสามารถในการดูแลตนเองนั้นจะต้องคำนึงถึงปัจจัยทางด้านแหล่งประโยชน์ร่วมด้วย ซึ่งประกอบด้วยแรงสนับสนุนทางสังคม ฐานะทางเศรษฐกิจและการศึกษา ดังนั้น ความสามารถในการดูแลตนเองของนักศึกษาพยาบาลจะดีหรือไม่ขึ้น ขึ้นกับการสนับสนุนทางสังคม

จากแนวคิดทั้งหมดดังกล่าวมา ผู้วิจัยจึงตั้งสมมติฐานของการวิจัยดังนี้

1. ปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ ระดับชั้นปี ค่าใช้จ่ายนักศึกษา รายได้บิดามารดา และระดับการศึกษาบิดามารดา มีความสัมพันธ์ทางบวกกับความสามารถในการดูแลตนเองของนักศึกษาพยาบาล
2. ความรู้ในการดูแลตนเอง ได้แก่ ความรู้ด้านการส่งเสริมสุขภาพ และความรู้ด้านการป้องกันโรค-อุบัติเหตุ มีความสัมพันธ์ทางบวกกับความสามารถในการดูแลตนเองของนักศึกษาพยาบาล
3. การสนับสนุนทางสังคม ได้แก่ การสนับสนุนด้านอารมณ์ การสนับสนุนด้านข้อมูลข่าวสาร และการสนับสนุนด้านวัตถุ มีความสัมพันธ์ทางบวกกับความสามารถในการดูแลตนเองของนักศึกษาพยาบาล
4. ปัจจัยส่วนบุคคล ความรู้ในการดูแลตนเองและการสนับสนุนทางสังคม สามารถรวมกันพยากรณ์ความสามารถในการดูแลตนเองของนักศึกษาพยาบาล

ขอบเขตของการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ได้กำหนดขอบเขตของการวิจัยดังนี้

1. ความสามารถในการดูแลตนเองของนักศึกษาพยาบาล วัดจากการใช้พลังความสามารถ 10 ประการ ซึ่งประกอบด้วย
 - 1.1 ความสนใจเอาใจใส่ตนเองและสิ่งแวดล้อม
 - 1.2 ความสามารถที่จะควบคุมพลังงานของร่างกายให้เพียงพอสำหรับการปฏิบัติการดูแลตนเองอย่างต่อเนื่อง
 - 1.3 ความสามารถที่จะควบคุมส่วนต่าง ๆ ของร่างกาย เพื่อการเคลื่อนไหวที่จำเป็น
 - 1.4 ความสามารถที่จะใช้เหตุผลเพื่อการดูแลตนเอง
 - 1.5 แรงจูงใจที่จะกระทำการดูแลตนเอง
 - 1.6 ทักษะในการตัดสินใจเกี่ยวกับการดูแลตนเองและปฏิบัติตามที่ได้ตัดสินใจ
 - 1.7 ความสามารถในการเสาะแสวงหาความรู้เกี่ยวกับการดูแลตนเองที่เหมาะสม และสามารถนำความรู้ไปใช้ปฏิบัติได้
 - 1.8 ทักษะในการใช้กระบวนการตามความคิด สถิติปัญญา การรับรู้ การจัดการทำการสร้างสัมพันธภาพกับบุคคลอื่น เพื่อปรับการปฏิบัติการดูแลตนเอง
 - 1.9 ความสามารถในการจัดระบบการดูแลตนเอง
 - 1.10 ความสามารถที่จะปฏิบัติการดูแลตนเองอย่างต่อเนื่อง

จากการทดสอบเครื่องมือความสามารถในการดูแลตนเองของ Elizabeth Geden and Susan Taylor พบว่า เครื่องมือนี้วัดพลังความสามารถได้ 4 ด้าน และเป็นด้านที่สำคัญสามารถเชื่อมโยงความสามารถแต่ละระดับได้ จึงเป็นเครื่องมือที่วัดความสามารถได้ ซึ่งพลังความสามารถ 4 ด้าน ได้แก่

1. ความสามารถในการรู้จัก การให้คุณค่า และเป้าหมายของการดูแลตนเอง
2. ความสามารถในการพิจารณาตัดสินใจ
3. ความสนใจ เอาใจใส่และเฝ้าระวังสุขภาพตนเอง
4. ทักษะและความพึงพอใจในการดูแลตนเอง

2. ประชากรที่ใช้ในการวิจัย คือนักศึกษาพยาบาลที่กำลังศึกษาในชั้นปีที่ 1, 2, 3 และ 4 หลักสูตรพยาบาลศาสตรและหลักสูตรประกาศนียบัตรพยาบาลศาสตร ภาควิชาการศึกษา ที่ 2 ปีการศึกษา 2538 ที่ศึกษาในสถาบันการศึกษาพยาบาลภาครัฐ เขตกรุงเทพมหานคร 5 สังกัด ได้แก่ สังกัดทบวงมหาวิทยาลัย 2 สถาบัน สังกัดกระทรวง สาธารณสุข 1 สถาบัน สังกัดกระทรวงมหาดไทย 1 สถาบัน สังกัดกระทรวงกลาโหม 3 สถาบัน และ สังกัด กรุงเทพมหานคร 1 สถาบัน ซึ่งมีจำนวนสถาบันการศึกษาพยาบาลทั้งหมด 8 สถาบัน

3. ตัวแปรพยากรณ์ คือ

3.1 ปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ ระดับชั้นปี ค่าใช้จ่ายนักศึกษา รายได้บิดามารดา และระดับการศึกษาบิดามารดา

3.2 ความรู้ในการดูแลตนเอง ได้แก่ ความรู้ในการส่งเสริมสุขภาพ และความรู้ในการป้องกันโรค-อุบัติเหตุ

3.3 การสนับสนุนทางสังคม ได้แก่ การสนับสนุนด้านอารมณ์ การสนับสนุนด้านข้อมูลข่าวสาร และการสนับสนุนด้านวัตถุ

4. ตัวแปรเกณฑ์ ได้แก่ ความสามารถในการดูแลตนเองของนักศึกษาพยาบาล

คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

1. ความสามารถในการดูแลตนเอง หมายถึง ความสามารถของนักศึกษาพยาบาลในการปฏิบัติกิจกรรมที่สนองต่อความต้องการการดูแลตนเองอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้มีสุขภาพแข็งแรงและสามารถป้องกันการเกิดโรค สามารถวัดได้โดยใช้แบบวัดพลังความสามารถ 10 ประการ ของ Elizabeth Geden and Susan Taylor ซึ่งพลังความสามารถนี้ จะเป็นตัวกลางที่เชื่อมโยงความสามารถและคุณสมบัติขั้นพื้นฐานกับความสามารถในการปฏิบัติกรดูแลตนเอง ได้แก่ 1.1 ความเอาใจใส่และความสนใจในตนเอง ตลอดจนสิ่งแวดล้อมภายในเฉพาะและภายนอกตนเอง 1.2 ความสามารถที่จะควบคุมพลังงานของร่างกายให้เพียงพอสำหรับการดูแลตนเองอย่างต่อเนื่อง 1.3 เพื่อการปฏิบัติกรดูแลตนเอง ให้เสร็จสมบูรณ์ต่อเนื่อง ความสามารถที่จะควบคุมส่วนต่างๆ ของร่างกายเพื่อการเคลื่อนไหวที่จำเป็น 1.4 ความสามารถที่จะใช้เหตุใช้ผล 1.5 มีแรงจูงใจที่จะกระทำการดูแลตนเอง

1.6 มีทักษะในการตัดสินใจเกี่ยวกับการดูแลตนเองและปฏิบัติตามที่ตัดสินใจ 1.7 มีความสามารถในการเสาะแสวงหาความรู้เกี่ยวกับการดูแลตนเองจากผู้ที่เหมาะสม และสามารถนำความรู้ไปใช้ปฏิบัติได้ 1.8 มีทักษะในการใช้กระบวนการทางความคิดและสติปัญญา การรับรู้ การจัดการกระทำ การติดต่อและการสร้างสัมพันธ์ภาพกับผู้อื่น เพื่อปรับการปฏิบัติดูแลตนเอง 1.9 ความสามารถในการจัดระบบการดูแลตนเอง 1.10 ความสามารถที่จะปฏิบัติดูแลตนเองอย่างต่อเนื่อง และสอดคล้องการดูแลตนเองเป็นส่วนหนึ่งในแบบแผนการดำเนินชีวิตในฐานะบุคคล ซึ่งมีบทบาทเป็นส่วนหนึ่งของครอบครัว และชุมชน

สิ่งเหล่านี้จะเป็นพื้นฐานของความสามารถในการปฏิบัติดูแลตนเอง ซึ่งประกอบด้วย ความสามารถ 3 ประการ คือ 1) ความสามารถในการคาดการณ์ (Estimative) 2) การปรับเปลี่ยน (Transitional) และ 3) การลงมือปฏิบัติ (Productive operation)

จากการทดลองเครื่องมือวัดความสามารถในการดูแลตนเองของ Elizabeth Geden and Susan Taylor พบว่า เครื่องมือนี้สามารถวัดพลังความสามารถได้ 4 ด้าน แต่เป็นด้านที่สำคัญ คือ สามารถเชื่อมโยงความสามารถแต่ละระดับได้ ได้แก่ 1) ความสามารถในการรู้คิด การให้คุณค่าและเป้าหมายของการดูแลตนเอง 2) ความสามารถในการพิจารณาตัดสินใจ 3) ความสนใจ เอาใจใส่และเฝ้าระวังสุขภาพตนเอง 4) ทักษะและความพึงพอใจในการดูแลตนเอง

2. ปัจจัยส่วนบุคคล หมายถึง ลักษณะเฉพาะตัวหรือสภาพที่เป็นอยู่ ได้แก่

2.1 ระดับชั้นปี หมายถึง ชั้นปีที่นักศึกษากำลังศึกษาวิชาชีวะพยาบาล

2.2 ค่าใช้จ่ายนักศึกษา หมายถึง จำนวนเงินที่นักศึกษาได้รับเพื่อสำหรับใช้ส่วนตัวในแต่ละเดือน ซึ่งไม่รวมค่าเล่าเรียน

2.3 รายได้บิดามารดา หมายถึง จำนวนเงินที่บิดามารดาได้รับในแต่ละเดือน จากการประกอบอาชีพ

2.4 ระดับการศึกษาบิดามารดา หมายถึง การศึกษาระดับสูงสุดของบิดาและการศึกษาระดับสูงสุดของมารดา

3. ความรู้ในการดูแลตนเอง หมายถึง ความจำหรือความเข้าใจในเนื้อหาที่ นักศึกษาพยาบาลเรียนรู้มาจากบทเรียนในเรื่องการดูแลสุขภาพตนเอง ได้แก่

3.1 การส่งเสริมสุขภาพ หมายถึง ความเข้าใจในความรู้เกี่ยวกับการปฏิบัติกิจกรรม ซึ่งส่งผลให้ชีวิตยืนยาว โดยเน้นที่รูปแบบการดำเนินชีวิตและการปฏิบัติ เพื่อการดูแลสุขภาพที่ก่อให้เกิดประโยชน์โดยทั่วไปในชีวิตประจำวัน ได้แก่ โภชนาการเพื่อสุขภาพ การออกกำลังกายเพื่อสุขภาพ การพักผ่อนเพื่อสุขภาพ และการขับถ่ายเพื่อสุขภาพ

3.2 การป้องกันโรคอุบัติเหตุ หมายถึง ความเข้าใจของนักศึกษาพยาบาล ต่อเนื้อหาที่เรียนรู้มาเกี่ยวกับการหลีกเลี่ยงการเกิดโรค หลีกเลี่ยงการเกิดอาการผิดปกติ และ หลีกเลี่ยงการเกิดอันตรายต่อชีวิต เพื่อนำความรู้นี้มาใช้ในการดูแลสุขภาพตนเอง

4. การสนับสนุนทางสังคม หมายถึง การที่นักศึกษาพยาบาลรับรู้เกี่ยวกับ ความช่วยเหลือ (perceived support) ความสนใจ ความรัก และความห่วงใยจากบิดามารดา ญาติพี่น้อง อาจารย์ และเพื่อน ซึ่งหมายถึง เพื่อนหญิง เพื่อนชาย และเพื่อนต่างวัย ในเรื่อง การสนับสนุนด้านอารมณ์ การสนับสนุนด้านข้อมูลข่าวสาร และการสนับสนุนด้านวัตถุ ตามแนวคิดของเซฟเฟอร์และคณะ ดังนี้

4.1 การสนับสนุนด้านอารมณ์ หมายถึง นักศึกษาได้รับความเห็นอก เห็นใจ ความห่วงใย การได้ถามสวัสดี การปกป้องให้ความปลอดภัย การรับฟังความคิดเห็น การยกย่อง ความรู้สึกว่ามีคนคอยดูแลเอาใจใส่ มีที่พึ่ง ตลอดจนมีความมั่นใจ การยอมรับ และเห็นคุณค่าจากบิดามารดา ญาติพี่น้อง อาจารย์และเพื่อน

4.2 การสนับสนุนด้านข้อมูลข่าวสาร หมายถึง นักศึกษาได้รับรู้เรื่องความรู้ เกี่ยวกับการดูแลสุขภาพ รวมทั้งคำแนะนำในการแก้ปัญหาเกี่ยวกับการปฏิบัติตนในการดูแลสุขภาพ จากบิดามารดา ญาติพี่น้อง อาจารย์ และเพื่อน

4.3 การสนับสนุนด้านวัตถุ หมายถึง นักศึกษาได้รับรู้เกี่ยวกับความช่วยเหลือด้านการเงิน สิ่งของ เครื่องใช้ และการเรียน จากบิดามารดา ญาติพี่น้อง อาจารย์ และเพื่อน

5. นักศึกษาพยาบาล หมายถึง นักศึกษาที่เรียนอยู่ชั้นปีที่ 1, 2, 3 และ 4 ในหลักสูตรพยาบาลศาสตรและหลักสูตรประกาศนียบัตรพยาบาลศาสตร ปีการศึกษา 2538 ภาคการศึกษาที่ 2 ซึ่งศึกษาอยู่ในสถาบันการศึกษาพยาบาลภาครัฐของคณะพยาบาลศาสตร ภาควิชาพยาบาลศาสตร และวิทยาลัยพยาบาล ซึ่งสังกัดทบวงมหาวิทยาลัย สังกัดกระทรวง สาธารณสุข และสังกัดกรุงเทพมหานคร รวมทั้งสิ้น 8 สถาบัน และตั้งอยู่ในกรุงเทพมหานคร

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับการวิจัย

1. เพื่อเป็นแนวทางการพัฒนาหลักสูตรพยาบาลศาสตร์ ในการจัดเนื้อหาเกี่ยวกับการดูแลสุขภาพ
2. เพื่อเป็นแนวทางการจัดการเรียนการสอนนักศึกษาพยาบาล ไม่ให้มีผลกระทบต่อภาวะสุขภาพ
3. เพื่อการจัดกิจกรรมด้านวิชาการที่เพิ่มพูนความรู้ การดูแลตนเองของนักศึกษาพยาบาล
4. เพื่อเป็นแนวทางพัฒนาและจัดสวัสดิการให้แก่นักศึกษาพยาบาล

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย